

بررسی میزان همه گیرشناسی اضطراب امتحان و رابطه خود-کارآمدی و جایگاه مهار با آن با توجه به متغیر هوش

دکتر مهناز مهربانی زاده هنرمند*

عباس ابوالقاسمی**

دکتر بهمن نجاریان*

دکتر حسین شکرکن*

چکیده

هدف از پژوهش حاضر بررسی میزان همه گیرشناسی اضطراب امتحان و رابطه آن با خود کارآمدی و جایگاه مهار درونی با توجه به کنترل متغیر هوش در دانش آموزان پسر و دختر دبیرستان‌های اهواز می باشد. نمونه مربوط به همه گیرشناسی ۳۱۰۹ دانش آموز پسر و دختر دبیرستان‌های اهواز بود که با روش تصادفی ساده انتخاب شدند. همچنین ۳۴۰ دانش آموز برای آزمون فرضیه‌ها به طور تصادفی گزینش شدند. برای جمع آوری داده‌ها از پرسشنامه اضطراب امتحان برای همه گیرشناسی، و مقیاس خودکارآمدی، پرسشنامه جایگاه مهار و آزمون هوش. برای آزمون فرضیه‌ها استفاده شد. نتایج نشان داد که میزان همه گیرشناسی اضطراب امتحان در نمونه مورد بررسی ۱۷/۳ درصد است. میزان همه گیرشناسی اضطراب امتحان در دانش آموزان دختر نسبت به پسر (۲۲ در مقابل ۱۲/۸ درصد) و عرب نسبت به فارس (۱۸/۷ در مقابل ۱۶/۴) بیشتر است. نتایج آزمون فرضیه‌ها نشان داد که با کنترل متغیر هوش، اضطراب امتحان با خودکارآمدی ($r = -0/29$) و جایگاه مهار درونی ($r = -0/24$) همبستگی منفی معنی داری دارد. همچنین، نتایج پژوهش نشان داد که بین ترکیب خطی متغیرهای پیش بین (خودکارآمدی، جایگاه مهار درونی و هوش) با متغیر ملاک (اضطراب امتحان) همبستگی چندگانه معنی داری وجود دارد ($P = 0/01$).

کلید واژگان: اضطراب امتحان، خودکارآمدی، جایگاه مهار درونی و هوش

* عضو هیات علمی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز

** دانشجوی دکترای روان شناسی

مقدمه

اضطراب امتحان^۱ یک پدیده جهانی است. این پدیده یک مشکل آموزشی مهمی است که سالانه میلیونها دانش آموز را در سراسر جهان تحت تأثیر قرار می دهد (هیل^۲، ۱۹۸۴). کثرت نوشته ها و تحقیقات انجام شده در پنجاه سال اخیر بیانگر اهمیت و توجه خاص کشورهای مختلف به این پدیده است. اضطراب امتحان یک واکنش هیجانی ناخوشایند به موقعیت ارزیابی است، این هیجان با احساس ذهنی از تنش، تشویش و برانگیختگی سیستم عصبی خود کار مشخص می شود (گیودا^۳ و لودلو^۴، ۱۹۸۹). ساراسون^۵ (۱۹۷۵) اضطراب امتحان را نوعی خوداشتغالی ذهنی می داند که با خود کم انگاری و تردید درباره تواناییهای خود مشخص می شود و غالباً به ارزیابی شناختی منفی، عدم تمرکز حواس، واکنشهای فیزیولوژیکی نامطلوب و افت عملکرد تحصیلی منجر می گردد و نقش مخرب و بازدارنده ای در سلامت روانی و تحصیلی دانش آموز ایفا می کند. به طور کلی اضطراب امتحان به عنوان تجربه ای ناخوشایند به درجات مختلف کسب معلومات، چگونگی پردازش صحیح اطلاعات، عملکرد تحصیلی، انگیزه ها، باورها و نگرشهای فرد را متأثر می سازد و با مکانیسمهای خاص خود، توان

بیشرفت و بروز خلاقیتها و استعدادها را تحلیل می برد، و بدین سان، مانع رشد و پیشرفت تحصیلی دانش آزر می گردد. موریس^۶ و لیبرت^۷ (۱۹۶۹) و اسپیلبرگر^۸ (۱۹۸۰) برای اضطراب امتحان دو مؤلفه مهم یعنی "نگرانی"^۹ و "هیجان پذیری"^{۱۰} را مطرح کرده اند. مؤلفه نگرانی فعالیت های شناختی نامربوط به تکلیف است که شامل دلواپسی شناختی زیاد راجع به عملکرد، پیامدهای شکست ناشی از امتحان، افکار مربوط به تحقیر و سرزنش خود، ارزیابی توانایی خود در مقایسه با دیگران، انتظارات منفی از عملکرد و خود ابرازی به گونه ای منفی می شود. مؤلفه هیجان پذیری به برانگیختگی هیجانی و واکنشهای فیزیولوژیکی خودمختار مانند تپش قلب، آشفته گی معده، سردرد، تعریق، لرزش و غیره اشاره می کند. اضطراب امتحان که نوعی اضطراب آموزشی است، مشکلی شایع و بازدارنده است. بر اساس برآورد پژوهشگران در

1- test anxiety	2- Hill
3- Guida	4- Lodlow
5- Sarason	6- Morris
7- Libert	8- Spielberger
9- worry	10- emotionality

پژوهشهای مختلف، میزان شیوع اضطراب امتحان در دانش آموزان از ۱۰ تا ۳۰ درصد گزارش شده است (مک رینولدز^۱، موریس^۲ و کراتوچ ویل^۳، ۱۹۸۳). نتایج پژوهشهای مختلف حاکی است که میزان همه گیرشناسی اضطراب امتحان در دختران بیشتر از پسران است و آنها اضطراب امتحان را با شدت بیشتری تجربه می کنند (به عنوان مثال، آرکین^۴ و هاگنوت^۵، ۱۹۸۴؛ ماریا^۶ و نیوآ^۷، ۱۹۹۰؛ موآمونها^۸، ۱۹۹۳؛ ابوالقاسمی و همکاران، ۱۳۷۵؛ فراندو^۹ و وارا^{۱۰}، ۱۹۹۹).

بیدل^{۱۱}، هیوز^{۱۲} و ترنر^{۱۳} (۱۹۹۳) در مطالعه‌ای میزان همه گیرشناسی اضطراب امتحان دانش آموزان دارای وضعیت اجتماعی - اقتصادی پایین آمریکایی و آفریقایی را حدود ۴۱ درصد به دست آوردند. همچنین، گیردا و لودلو (۱۹۸۹) در پژوهشهایی دریافتند که دانش آموزان دبیرستانی دارای وضعیت اجتماعی - اقتصادی پایین از اضطراب امتحان بیشتری رنج می برند.

نتایج پژوهشها نیز نشان دادند که میزان همه گیرشناسی و شدت اضطراب امتحان در دانش آموزان کشورهای عربی مانند عربستان سعودی (ال-زهر^{۱۴} و هاسوار^{۱۵}، ۱۹۹۱).

اردون (آلاوات^{۱۶}، ۱۹۸۹)، مصر و اسرائیل (ال-زهر و هاسوار، ۱۹۹۱) در مقایسه با کشورهای غیرعربی مانند چین (راکلین^{۱۷} و رن-مین^{۱۸}، ۱۹۸۹)، آلمان و کره (شوارتزر^{۱۹} و کیم^{۲۰}، ۱۹۸۴)، ترکیه (انز^{۲۱} و کای مک^{۲۲}، ۱۹۸۷)، ایالات متحده (اسپیل برگر، ۱۹۸۰) و هندوستان (شارما^{۲۳}، سود^{۲۴} و اسپیل برگر، ۱۹۸۵) بیشتر است.

بندورا^{۲۵} (۱۹۸۲)، نظریه پرداز یادگیری اجتماعی، معتقد است که اضطراب امتحان در یک زمینه اجتماعی تحول می یابد. بخشی از این مکانیزم، که بر اضطراب امتحان تأثیر

1- Mc Reynolds	2- Morris
3- Kratochwill	4- Arkin
5- Hagtvet	6- Maria
7- Nuova	8- Mwamwenda
9- Frando	10- Vara
11- Beidel	12- Hughes
13- Turner	14- El-zahar
15- Hocevar	16- Ahlwat
17- Rockline	18- Ren-Min
19- Schawartzer	20- Kim
21- Oner	22- Kaymak
23- Sharma	24- Sud
25- Bandura	

جایگاه مهار درونی همبستگی منفی معنی داری به دست آوردند. این پژوهشگران بین اضطراب امتحان و جایگاه مهار بیرونی ارتباط مثبت معنی داری را گزارش کرده‌اند.

این پژوهش تلاش می‌کند علاوه بر تعیین میزان همه‌گیرشناسی اضطراب امتحان در دانش‌آموزان دبیرستانی شهر اهواز، رابطه متغیرهای خودکارآمدی و جایگاه مهار درونی را با اضطراب امتحان آنها با توجه به کنترل متغیر هوش تعیین نماید.

سئوالهای پژوهش

۱) میزان همه‌گیرشناسی اضطراب امتحان در دانش‌آموزان پسر و دختر دبیرستانی شهر اهواز چه قدر است؟

۲) میزان همه‌گیرشناسی اضطراب امتحان در دانش‌آموزان دبیرستانی فارس و عرب شهر اهواز چه قدر است؟

می‌گذارد، الگوسازی^۱ و یادگیری مشاهده‌ای در اوایل دوران کودکی است. وی بیان می‌کند که اضطراب امتحان می‌تواند از طریق تقویت جانشینی یا یادگیری مشاهده‌ای شکل گیرد. به طور کلی افراد دارای اضطراب امتحان معمولاً دارای سطوح پایینی از خودکارآمدی بوده و احساس درماندگی و ناتوانی می‌کنند و نیز قادر نیستند که رویدادهای امتحان را تحت کنترل و نفوذ خود در آورند (شانک^۲، ۱۹۹۱). همچنین این افراد باور دارند که هر تلاشی برای موفق شدن در امتحانات، بیهوده و محکوم به شکست است. در چنین شرایطی چنانچه تلاشهای اولیه آنها برای غلبه بر موانع و مشکلات امتحان غیر مؤثر باشند، احتمالاً به سرعت تسلیم می‌شوند. زایدنر^۳ (۱۹۹۲)، بنسون^۴، بندلاس^۵ و هاتجی‌نسون^۶ (۱۹۹۴)، کیویماکی^۷ (۱۹۹۵) و بندلاس و یتز^۸ (۱۹۹۵)، بین اضطراب امتحان و خودکارآمدی رابطه منفی معنی داری به دست آوردند.

ادراکی که ما از علیت نتایج رفتار خود داریم، نقش تعیین کننده‌ای در مواجهه با امتحان دارد. افراد دارای جایگاه مهار بیرونی، اضطراب امتحان بیشتری را تجربه می‌کنند. دیمن^۹، هال^{۱۰} و استوت^{۱۱} (۱۹۹۰)، فیدر^{۱۲} و ولکمر^{۱۳} (۱۹۹۰)، بین اضطراب امتحان و

1- Modeling	2- Schunk
3- Zeidner	4- Benson
5- Bandalos	6- Hutchinson
7- Kivimaki	8- Yates
9- Deman	10- Hall
11- Stout	12- Fether
13- Volkmer	

۳) میزان همه گیرشناسی اضطراب امتحان در دانش آموزان دبیرستانی دارای وضعیت اجتماعی - اقتصادی پایین، متوسط و بالا در شهر اهواز چه قدر است؟

فرضیه های پژوهش

۱) بین خودکارآمدی و اضطراب امتحان با توجه به کنترل متغیر هوش رابطه منفی وجود دارد.

۲) بین جایگاه مهار درونی و اضطراب امتحان با توجه به کنترل متغیر هوش رابطه منفی وجود دارد.

۳) خودکارآمدی، جایگاه مهار درونی و هوش با اضطراب امتحان همبستگی چندگانه دارند.

روش

جامعه، نمونه و روش نمونه گیری

جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانش آموزان دختر و پسر سال دوم دبیرستانهای شهر اهواز در سال تحصیلی ۸۱-۸۰ می باشد. برای تعیین میزان همه گیرشناسی اضطراب امتحان، نمونه ای به تعداد ۳۱۰۹ دانش آموز پسر و دختر سال دوم دبیرستانهای شهر اهواز انتخاب شد. روش انتخاب بدین صورت بود: ابتدا فهرستی از کلیه دانش آموزان پسر و دختر سال دوم هر یک از

دبیرستانهای شهر اهواز تهیه گردید و سپس به صورت تصادفی ساده از میان آنها ۲۰ درصد گزینش شد. همچنین، ۳۴۰ نفر از این دانش آموزان برای بررسی فرضیه ها با روش تصادفی انتخاب گردیدند. در این پژوهش به منظور اندازه گیری متغیرهای مورد مطالعه از آزمونهایی زیر استفاده شد:

۱- پرسشنامه اضطراب امتحان:

پرسشنامه اضطراب امتحان^۱ توسط ابوالقاسمی، اسدی مقدم، نجاریان و شکرکن (۱۳۷۵) ساخته شده است. این پرسشنامه، ۲۵ ماده دارد و آزمودنی به هر ماده براساس انتخاب یکی از چهار گزینه "هرگز"، "به ندرت"، "گاهی اوقات" و "اغلب اوقات" پاسخ می دهد. ضرایب پایایی پرسشنامه اضطراب امتحان با روشهای بازآزمایی^۲ (بعد از چهار هفته)، همسانی درونی^۳ و تنصیف^۴، به ترتیب، ۰/۷۷، ۰/۹۴ و ۰/۸۹ گزارش شده است. ضرایب همبستگی پرسشنامه اضطراب امتحان با مقیاس اضطراب عمومی و مقیاس

- 1- Test Anxiety Inventory
- 2- test-retest
- 3- internal consistency
- 4- split-half

۳- پرسشنامه جایگاه مهار: پرسشنامه جایگاه مهار^۷ توسط نوویکی و استریکلند^۸ (۱۹۷۳) ساخته شده است. این پرسشنامه ۴۰ ماده دارد و آزمودنی به هر ماده به صورت بله و خیر پاسخ می‌دهد. ضرایب پایایی بازآزمایی این پرسشنامه در گروه‌های سنی مختلف بین ۰/۶۳ تا ۰/۷۱ و ضرایب پایایی تنصیف آن بین ۰/۶۳ تا ۰/۸۱ گزارش شده است. ضریب همبستگی بین این پرسشنامه و مقیاس جایگاه مهار راتر (۱۹۶۶) ۰/۴۷ می‌باشد (P=۰/۰۰۱). پرسشنامه جایگاه مهار در دانشگاه شهید چمران اهواز اعتبار یابی شده است (برومند نسب، شکرکن و نجاریان، ۱۳۷۴). ضرایب پایایی آلفای کرونباخ و تنصیف این پرسشنامه به ترتیب، ۰/۵۰ و ۰/۴۷ می‌باشد. در پژوهش حاضر ضریب آلفای کرونباخ پرسشنامه فوق ۰/۸۷ است.

۴- آزمون هوش ریون: ماتریسهای

عزت نفس به ترتیب، ۰/۶۷ و ۰/۵۷ می‌باشد (P=۰/۰۰۱). در پژوهش حاضر ضرایب پایایی همسانی درونی، تنصیف و بازآزمایی (بعد از چهار هفته) پرسشنامه اضطراب امتحان، به ترتیب، ۰/۹۵، ۰/۹۲ و ۰/۹۱ به دست آمد. در این پژوهش ضریب همبستگی پرسشنامه اضطراب امتحان با خرده آزمونهای بازدارنده و تسهیل کننده آزمون اضطراب پیشرفت^۱ (آلپرت^۲ و هبر^۳، ۱۹۶۹) و تعریف سازه از اضطراب امتحان به ترتیب ۰/۷۱، ۰/۳۷- و ۰/۷۱ می‌باشد (P=۰/۰۰۱).

۲- مقیاس خود کارآمدی: مقیاس خود کارآمدی^۴، توسط شرر^۵ و آدامز^۶ (۱۹۸۳) ساخته شده است، ۱۷ ماده دارد و آزمودنی به هر ماده براساس یک مقیاس پنج گزینه‌ای (از کاملاً مخالف تا کاملاً موافق) پاسخ می‌دهد. ضرایب آلفای کرونباخ و پایایی بازآزمایی این مقیاس به ترتیب ۰/۷۹ و ۰/۳۷ گزارش شده است. همچنین، بین خود کارآمدی و اضطراب امتحان همبستگی ۰/۶۱ به دست آمده است (براتی و همکاران، ۱۳۷۵). در پژوهش حاضر ضرایب آلفای کرونباخ و تنصیف مقیاس خود کارآمدی، به ترتیب، ۰/۸۱ و ۰/۷۹ می‌باشد.

1- Achievement Anxiety Test

2- Alpert 3- Haber

4- Self- Efficacy Scale

5- Sherer 6- Adams

7- Locus of Control Inventory

8- Nowicki & Strickland

جدول ۱. میانگین و انحراف معیار متغیرهای مورد مطالعه

متغیر	میانگین	انحراف معیار	تعداد
اضطراب امتحان	۲۹/۷۷	۱۴/۷۳	۳۱۰۹
خود کارآمدی	۶۴/۸۹	۹/۳۴	۳۴۰
جایگاه مهار درونی	۲۲/۵۹	۳/۷۴	۳۴۰
هوش	۱۰۴/۸۳	۶/۶۴	۳۴۰

آزمون ریون و معدل کل نمره‌های دانش‌آموزان ۰/۴۱ می‌باشد ($P=۰/۰۱$).

در این پژوهش منطقه جغرافیایی محل سکونت، وضعیت سکونت، شغل والدین، درآمد والدین، تحصیلات والدین و وسیله نقلیه برای مشخص کردن وضعیت اجتماعی - اقتصادی استفاده شده است.

نتایج

جدول شماره ۱ میانگین و انحراف معیار متغیرهای اضطراب امتحان، خود کارآمدی، جایگاه مهار درونی و هوش را نشان می‌دهد. همان‌طور که در این جدول مشاهده می‌شود میانگین و انحراف معیار اضطراب امتحان دانش‌آموزان $\bar{X}=۲۹/۷۷$ ($SD=۱۴/۷۳$) می‌باشد.

پیش‌رونده در انگلستان توسط ریون^۱ (۱۹۵۸) تهیه شده است. ماده‌های این آزمون شامل ۶۰ ماتریس است که در هر یک از آنها قسمتی حذف شده است و آزمودنی باید بخش حذف شده را از میان ۶ یا ۸ گزینه مختلف پیدا نماید. نتایج مطالعات نشان می‌دهند که ماتریسها حائز شرایط لازم فنی و روانسنجی هستند (ریون و کورت^۲، ۱۹۹۲). از حیث پایایی بازآزمایی دامنه ضرایب همبستگی بین ۰/۸۵ تا ۰/۹۶ و از جهت پایایی تنصیف دامنه ضرایب بین ۰/۸۸ تا ۰/۹۸ گزارش شده است. همبستگی بین نمره‌های آزمون هوشی ریون و نمره‌های درسی دانش‌آموزان در دامنه‌ای بین ۰/۳۰ تا ۰/۸۰ می‌باشد (رفعیان و شکرکن، ۱۳۷۹). در پژوهش حاضر ضرایب آلفای کرونباخ، تنصیف و بازآزمایی (بعد از پنج ماه) این آزمون به ترتیب ۰/۹۳، ۰/۹۰ و ۰/۸۸ به دست آمد. در این پژوهش همبستگی بین

1- Raven

2- Court

جدول ۲. توزیع فراوانی اضطراب امتحان در دانش‌آموزان

دامنه تغییرات	فراوانی	درصد
۰/۰۰-۱۵/۰۴	۵۸۶	۱۸/۸
۱۵/۰۵-۲۹/۷۷	۱۰۳۲	۳۳/۳۰
۲۹/۷۸-۴۴/۵۰	۹۵۲	۳۰/۶
۴۴/۵۱-۵۹/۲۳	۴۴۶	۱۴/۲
۵۹/۲۴-۷۵/۰۰	۹۳	۳/۱
جمع	۳۱۰۹	۱۰۰

جدول شماره ۲ توزیع فراوانی نمره‌های اضطراب امتحان دانش‌آموزان را نشان می‌دهد. همان‌طور که در جدول مشاهده می‌شود در این مرحله از مجموع ۳۱۰۹ آزمودنی که از لحاظ اضطراب امتحان مورد ارزیابی قرار گرفتند، تعداد ۵۳۹ (۱۷/۳ درصد) نفر از آنان اضطراب امتحان دارند (با نقطه برش یک انحراف معیار بالای میانگین).

جدول شماره ۳ توزیع فراوانی تعداد آزمودنیهای مبتلا به اضطراب امتحان در دانش‌آموزان پسر و دختر را نشان می‌دهد.

جدول ۳. توزیع فراوانی جنسیت آزمودنیهای مبتلا به اضطراب امتحان

جنسیت	فراوانی	فراوانی نسبی	درصد فراوانی نسبی
پسر	۲۰۱	۰/۱۲	۱۲/۸
دختر	۳۳۸	۰/۲۲	۲۲

جدول ۴. توزیع فراوانی قومیت‌های آزمودنی‌های مبتلا به اضطراب امتحان در دانش‌آموزان فارس و عرب

قومیت	فراوانی	فراوانی نسبی	درصد فراوانی نسبی
فارس	۲۹۳	۰/۱۶	۱۶/۴
عرب	۲۴۶	۰/۱۸	۱۸/۷

همان‌طور که در جدول فوق مشاهده می‌شود، آزمودنی‌های با قومیت عرب به نسبت جمعیت خود در نمونه، بالاترین درصد فراوانی نسبی را به خود اختصاص داده‌اند (۱۸/۷ درصد). در حالی که آزمودنی‌های دارای وضعیت اجتماعی - اقتصادی بالا با فراوانی نسبی ۰/۱۵ (۱۵/۱ درصد) کمترین میزان همه گیرشناسی اضطراب امتحان را دارند. معادل ۱۶/۴ درصد است.

همچنین جهت بررسی دقیق‌تر، میانگین اضطراب امتحان دانش‌آموزان دختر و پسر، و فارس و عرب مورد مقایسه قرار گرفت. جدول شماره ۶ مقایسه میانگین‌های اضطراب امتحان دانش‌آموزان پسر و دختر و فارس و عرب را نشان می‌دهد. همان‌طور که در جدول فوق مشاهده می‌شود، آزمودنی‌های دارای وضعیت اجتماعی

جدول ۵. توزیع فراوانی آزمودنی‌های مبتلا به اضطراب امتحان دارای وضعیت اجتماعی - اقتصادی

پایین، متوسط و بالا

وضعیت اجتماعی - اقتصادی	فراوانی	فراوانی نسبی	درصد فراوانی نسبی
پایین	۲۱۲	۰/۱۸	۱۸/۷
متوسط	۲۲۱	۰/۱۷	۱۷/۴
بالا	۱۰۶	۰/۱۵	۱۵/۱

جدول ۶. خلاصه نتایج آزمون t مقایسه میانگینهای اضطراب امتحان دانش آموزان پسر و دختر

متغیر	گروه	\bar{X}	SD	df	t p
اضطراب امتحان	پسر	۲۸/۰۰	۱۳/۳۹	۳۱۰۶	۶/۸۵
	دختر	۳۱/۵۹	۱۵/۷۷		/۰۰۱
اضطراب امتحان	فارس	۲۸/۸۷	۱۴/۷۳	۳۰۹۰	-۴/۰۵
	عرب	۳۱/۰۳	۱۴/۶۳		/۰۰۱

یکطرفه نشان داد که بین میانگین نمره‌های اضطراب امتحان دانش آموزان دارای وضعیت اجتماعی-اقتصادی پایین، متوسط و بالا تفاوت وجود دارد ($F=۴/۲۸$ ، $df(۲ و ۲۳۳۳)$ ، $P=۰/۰۱$).

همان‌طور که مشاهده می‌شود نتایج آزمون شفه نشان داد که بین میانگین نمره‌های اضطراب امتحان دانش آموزان دارای وضعیت اجتماعی-اقتصادی "پایین و بالا" تفاوت وجود دارد ($P=۰/۰۱$). برای بررسی رابطه خودکارآمدی، جایگاه

همان‌طور که مشاهده می‌شود نتایج آزمون t نشان داد که اضطراب امتحان دانش آموزان دختر به طور معنی داری بیشتر از دانش آموزان پسر است ($t=۶/۸۵$ ، $P=۰/۰۰۱$). همچنین، اضطراب امتحان دانش آموزان عرب به طور معنی داری بیشتر از دانش آموزان فارس می‌باشد ($t=-۴/۰۵$ ، $P=۰/۰۰۱$).

جدول شماره ۷ مقایسه میانگینهای اضطراب امتحان دانش آموزان دارای وضعیت اجتماعی-اقتصادی پایین، متوسط و بالا را نشان می‌دهد. نتایج آزمون تحلیل واریانس

جدول ۷. خلاصه نتایج آزمون شفه بر روی میانگین نمره‌های اضطراب امتحان دانش آموزان دارای وضعیت اجتماعی-اقتصادی پایین، متوسط و بالا

گروه (وضعیت اجتماعی-اقتصادی)	\bar{X}	SD	۱	۲	۳
۱- پایین	۳۱/۶۱	۱۴/۹۷			x
۲- متوسط	۳۰/۳۳	۱۴/۵۵			
۳- بالا	۲۷/۳۷	۱۴/۶۷			

مهار و هوش با اضطراب امتحان از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. نتایج نشان داد که خودکارآمدی با اضطراب امتحان ($r = -0/29$) و جایگاه مهار درونی با اضطراب امتحان ($r = -0/24$) رابطه منفی معنی داری دارند ($P = 0/01$). با توجه به این یافته‌ها فرضیه‌های یک و دو تأیید می‌گردند.

جدول شماره ۸ ضریب همبستگی چندگانه خودکارآمدی، جایگاه مهار و هوش را با اضطراب امتحان نشان می‌دهد.

همان‌طور که مشاهده می‌شود ضریب همبستگی چندگانه (سه متغیری) برای ترکیب

مهار و هوش با اضطراب امتحان از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. نتایج نشان داد که خودکارآمدی با اضطراب امتحان ($r = -0/38$) با اضطراب امتحان رابطه منفی دارند ($P = 0/001$). همچنین، بین هوش و اضطراب امتحان همبستگی منفی معنی دار وجود دارد ($r = -0/22$, $P = 0/001$).

برای محاسبه همبستگی هر یک از متغیرهای خودکارآمدی و جایگاه مهار با اضطراب امتحان، متغیر هوش کنترل شد.

جدول ۸. ضرایب همبستگی چند متغیری، ضرایب تعیین، نسبت‌های F، ضرایب رگرسیون،

سطوح معنی داری مربوط به رابطه خودکارآمدی، جایگاه مهار درونی و هوش با اضطراب امتحان با روش ورود

متغیر ملاک	متغیر پیشین	همبستگی چند متغیری MR	ضریب تعیین RS	نسبت F	۱	۲	۳
	۱- خود کارآمدی	۰/۵۰۷	۰/۲۵۷	$F = 82/55$ $P < 0/001$	$B = -0/51$ $t = -9/09$ $P < 0/001$		
اضطراب امتحان	۲- جایگاه مهار درونی	۰/۵۲۷	۰/۲۷۷	$F = 45/67$ $P < 0/001$	$B = -0/42$ $t = -6/69$ $P < 0/001$	$B = -0/17$ $t = -2/61$ $P = 0/01$	
	۳- هوش	۰/۵۳۲	۰/۲۸۳	$F = 31/25$ $P < 0/001$	$B = -0/40$ $t = -6/10$ $P < 0/001$	$B = -0/17$ $t = -2/65$ $P = 0/009$	$B = -0/08$ $t = -1/42$ $P = 0/16$

و هوش به عنوان متغیرهای پیش‌بین و اضطراب امتحان به عنوان متغیر ملاک، با روش گام به گام وارد معادله شدند. جدول شماره ۹ نتایج تحلیل رگرسیون روش گام به گام را نشان می‌دهد.

همان‌طور که مشاهده می‌شود نتایج آزمون تحلیل رگرسیون نشان داد که بهترین متغیر

خطی متغیرهای خودکار آمدی، جایگاه مهار درونی و هوش با اضطراب امتحان برابر یا $0/532$ می‌باشد ($P < 0/001$) که مقدار آن نیز از ضرایب همبستگی ساده هر یک از متغیرها با اضطراب امتحان بیشتر است.

همچنین، به منظور بررسی دقیقتر متغیرهای خودکار آمدی، جایگاه مهار درونی

جدول ۹. خلاصه نتایج رگرسیون چند متغیری مرحله‌ای مربوط به اضطراب امتحان

متغیر وابسته (ملاک)	شاخصهای آماری متغیرهای پیش‌بین به ترتیب استخراج	MR	RS	F (P)	B	t (P)
اضطراب	خودکارآمدی	0/507	0/257	82/54 <0/001	-0/42	-6/69 <0/001
امتحان	جایگاه مهار درونی	0/527	0/277	45/67 <0/001	-0/17	-2/61 <0/01

سوی پژوهشگران مختلف را (حدود ۱۰ تا ۳۰ درصد) مورد تأیید قرار می‌دهد (برای مثال، مک رینولدز، موریس و کراچ ویل، ۱۹۷۸).

همچنین، در این پژوهش میزان همه گیرشناسی اضطراب امتحان دانش‌آموزان دختر نسبت به پسر به طور معنی‌داری بیشتر بود. این نتیجه یافته‌های پژوهشی دیگر را (به عنوان مثال، آرکین و هاگتوت، ۱۹۸۴؛ ماریا و نیوا، ۱۹۹۰؛ موآموند، ۱۹۹۳؛ ابوالقاسمی و

پیش‌بین برای اضطراب امتحان به ترتیب خودکارآمدی و جایگاه مهار می‌باشند ($P < 0/01$).

بحث و نتیجه‌گیری

همان‌طور که ملاحظه شد در این پژوهش میزان همه گیرشناسی اضطراب امتحان در دانش‌آموزان دبیرستانی ۱۷/۴ درصد است. نتایج به دست آمده از این پژوهش، برآورد میزان همه گیرشناسی اضطراب امتحان از

همکاران، ۱۳۷۵؛ فراندو و همکاران، ۱۹۹۹) مورد تأیید قرار می‌دهد. نتایج این پژوهشها حاکی است که دختران بیشتر از پسران اضطراب امتحان را تجربه می‌کنند. به طور کلی تفاوت‌های جنسیتی در اضطراب، به خوبی با نقش پذیری جنسیتی تبیین می‌شود زیرا دختران، ترغیب به پذیرش اضطراب و قبول آن به عنوان یک ویژگی زنانه می‌شوند و آن را به عنوان یک ویژگی زنانه ادراک می‌کنند. به عبارت دیگر، دختران یاد می‌گیرند که به هنگام اضطراب به طور منفعلانه تسلیم شوند، در حالی که پسران در مورد پذیرش اضطراب، تدافعی برخورد کرده و آن را تهدیدی برای احساس مردانگی خود به حساب می‌آورند. پسران می‌آموزند که با اضطراب کنار آیند؛ آن را انکار کنند و یا راههایی برای مقابله و تسلط بر آن پیدا نمایند. ساراسون (۱۹۸۰) نیز معتقد است که در برخی جوامع (خصوصاً آمریکا) مسایل فرهنگی برای تفاوت‌های جنسیتی بیشتر در نمره‌های اضطراب قابل پیش بینی است، زیرا در این جوامع دختران به راحتی مجاز هستند که اضطراب بیشتری را نسبت به پسران از خود نشان دهند.

در این پژوهش میزان همه گیرشناسی اضطراب امتحان در دانش‌آموزان عرب در مقایسه با دانش‌آموزان فارس بیشتر بود و همچنین دانش‌آموزان عرب سطوح بالاتری از اضطراب امتحان را گزارش کردند. میزان همه

گیرشناسی و سطوح بالاتر اضطراب امتحان در دانش‌آموزان عرب نسبت به فارس در این مطالعه، مشابه و هماهنگ با یافته‌های پژوهشی در عربستان سعودی (ال-زهر و هاسوار، ۱۹۹۱)، اردون (آلوات، ۱۹۸۹) و مصر (ال-زهر، ۱۹۸۵) است. نتایج پژوهشهای مختلف حاکی از آن است که سطح متوسط اضطراب امتحان در پرسشنامه اسپیل برگر (۱۹۸۰) در جهان تقریباً ۴۰ (با انحراف معیار ۱۰) است، در صورتی که سطح متوسط اضطراب امتحان دانش‌آموزان دبیرستانی در کشورهای عربی در پرسشنامه فوق تقریباً ۵۰ است. بنابراین، نتایج پژوهشهای مختلف نشان می‌دهند که در کشورهای عربی سطوح اضطراب امتحان به طور معنی‌داری بالاتر است (یک انحراف معیار). به طور جالب توجهی این کشورها برای عملکرد در امتحانات متحمل خسارات و پیامدهای زیادی می‌شوند. اضطراب امتحان بیشتر در دانش‌آموزان عرب را می‌توان این طور تبیین کرد که الگوهای خشک و غیر قابل انعطاف در پرورش کودک، عدم تشویق و ترغیبهای مناسب برای تلاشهای تحصیلی از سوی والدین و دو زبانه بودن منجر به اضطراب امتحان بالاتر می‌شوند.

نتایج به دست آمده از این پژوهش نیز نشان می‌دهد که میزان همه گیرشناسی و شدت اضطراب امتحان در دانش‌آموزان دارای

را (برای مثال زایدنر، ۱۹۹۲؛ بنسون و همکاران، ۱۹۹۴؛ کیویماکی، ۱۹۹۵؛ بندلاس و یترز، ۱۹۹۵) مورد تأیید قرار می‌دهد. این پژوهشگران معتقدند که افراد دارای اضطراب امتحان معمولاً خود کارآمدی پایین‌تری دارند و خود کارآمدی سازه‌ای است که بر اضطراب امتحان تأثیر می‌گذارد. فرد مبتلا به اضطراب امتحان احساس درماندگی و ناتوانی می‌کند و نیز قادر به کنترل رویدادهای امتحان نیست. این افراد باور دارند که هر تلاشی برای موفق شدن در امتحانات، بیهوده و محکوم به شکست است و چنانچه تلاشهای اولیه برای غلبه بر موانع و مشکلات امتحان غیر مؤثر باشند، احتمالاً به سرعت تسلیم می‌شوند. این واضح است که تکرار شکست در امتحانها، احساس کارآمدی پایین‌تری را در فرد به وجود می‌آورد. در مقابل، مشاهده افرادی که همانند خودش به طور موفقیت‌آمیزی امتحانها را انجام می‌دهند، خودکارآمدی آنها را قوی‌تر می‌کند. به طور کلی، خود کارآمدی تجربه مهارتهای قابل دسترس دانش‌آموزان را افزایش و اضطراب آنها را کاهش می‌دهد. افراد دارای خودکارآمدی بالا، برخلاف افراد دارای خودکارآمدی پایین، قادر به مقابله بهتر با موانع موجود در موقعیت امتحان هستند. آنها احتمالاً بیشتر تلاش می‌کنند که بر موانع موجود در امتحان غلبه کنند. سطوح بالاتر خودکارآمدی در افراد، به اضطراب امتحان

وضعیت اجتماعی - اقتصادی پایین، از دانش‌آموزان دارای وضعیت اجتماعی - اقتصادی بالا بیشتر است. این نتایج، با یافته‌های تحقیقات دیگر (مثلاً، گیودا و لودلو، ۱۹۸۹؛ بیدل، هیوز و تورنر، ۱۹۹۳) همسو است. نتایج این پژوهشها حاکی است دانش‌آموزانی که از وضعیت اجتماعی - اقتصادی پایین‌تری برخوردارند اضطراب امتحان بیشتری را تجربه می‌نمایند. در این رابطه احتمالاً می‌توان بیان کرد که الگوهای تربیتی خشک و خشن به ویژه از سوی والدین، فقدان تشویقهای مناسب برای تلاشهای تحصیلی و هوشی فرزندان، کمبود یا فقدان امکانات آموزشی و رفاهی، و عدم فراهم سازی محیطی مناسب برای مطالعه از سوی والدین و محدود بودن فرصتهای آموزشی و...، منجر به اضطراب امتحان بالاتر در دانش‌آموزان دارای وضعیت اجتماعی - اقتصادی پایین‌تر می‌شود. در خانواده‌های دارای وضعیت اجتماعی - اقتصادی پایین، فقدان امکانات آموزشی - رفاهی و فقر اقتصادی - فرهنگی موجب شکل‌گیری اضطراب در موقعیتهای امتحان و ارزیابی در دانش‌آموزان می‌شود و در نهایت منجر به افت عملکرد تحصیلی آنها می‌گردد.

همچنین، در این تحقیق بین خودکارآمدی و اضطراب امتحان رابطه منفی معنی‌داری به دست آمد. این نتیجه، یافته‌های پژوهشی دیگر

نظر می‌رسد این فرایند طولانی برنامه ریزی و تلاش، فقط برای افرادی که قادرند پیامدهای کوشش‌های خود را کنترل نمایند، قابل تحمل باشد. همچنین به نظر می‌رسد که افراد دارای جایگاه مهار درونی بهتر بتوانند تنش را که هنگام امتحان ایجاد می‌شود تحمل کنند. این دانش‌آموزان تجارب موفقیت‌آمیز امتحان را با فشار در کوششهایی که برای دستیابی به اهداف والا سودمند است، مرتبط می‌دانند.

مسنحصر بودن نمونه پژوهش به دانش‌آموزان دوم نظری دبیرستانهای شهر اهواز از محدودیتهای این پژوهش است. با توجه به نتایج این پژوهش پیشنهاد می‌شود که خود کارآمدی و جایگاه مهار درونی دانش‌آموزان را با آموزشهای مناسب ارتقاء بخشید تا اضطراب امتحان آنها کاهش یابد. همچنین پیشنهاد می‌شود جهت دستیابی به میزان همه گیرشناسی کلی در دانش‌آموزان دبیرستانی، پژوهشهایی در این رابطه در جمعیت‌های دانش‌آموزی پایه‌های مختلف انجام شود.

کمر منجر می‌شود و این موجب اعتماد بیشتر به تواناییهایشان می‌شود. این در نتیجه تلاش و کار مداوم دانش‌آموزان دارای اضطراب امتحان پایین جهت غلبه بر موانعی است که منجر به عملکرد تحصیلی بهتر در امتحانات می‌شود به ویژه نسبت به دانش‌آموزان دارای اضطراب امتحان بالا که خودکارآمدی پایینی دارند.

نتایج این پژوهش نیز نشان داد که بین جایگاه مهار درونی و اضطراب امتحان رابطه منفی وجود دارد. این یافته، با نتایج تحقیقات دیگر (به عنوان مثال، دیمن و همکاران، ۱۹۹۰؛ فیدر و ولکمر، ۱۹۹۰) همخوانی دارد. این یافته بیانگر این مطلب است که بیرونیها برخلاف درونیها، مضطرب‌تر، پرخاشگرتر، جزم اندیش‌تر، بی اعتمادتر، شکاک‌تر و نامطمئن‌تر بوده و اضطراب امتحان بیشتری را تجربه می‌نمایند. می‌توان این گونه تبیین کرد که دانش‌آموزان دارای جایگاه مهار درونی با واقع بینی بیشتر، برای انجام امتحان و کارها، نقشه‌های بلند مدت طرح می‌کنند. به

منابع

فارسی

- ابوالقاسمی، عباس، اسدی مقدم، عزیزه، نجاریان، بهمن و شکرکن، حسین (۱۳۷۵). ساخت و اعتبار یابی مقیاسی برای سنجش اضطراب امتحان در دانش‌آموزان پایه سوم دوره راهنمایی اهواز. فصلنامه علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز، دوره سوم، سال سوم، شماره‌های ۳ و ۴.
- براتی، سیامک (۱۳۷۵). بررسی رابطه ساده و چند متغیری خودکارآمدی، خود پایی و عزت

نفس با عملکرد تحصیلی در دانش‌آموزان. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران.

برومندنسب، مسعود، شکرکن، حسین و نجاریان، بهمن (۱۳۷۴). بررسی جایگاه مهارو عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان سوم راهنمایی دزفول. مجله علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز، دوره سوم، سال دوم، شماره‌های ۱ و ۲.

رفیعیان، کیوان و شکرکن، حسین (۱۳۷۹). بررسی رابطه راهبردهای یادگیری خودگردان، مؤلفه‌های انگیزشی و هوش با هم و با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دبیرستانی اهواز. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روان‌شناسی دانشگاه شهید چمران.

انگلیسی

- Ahlawat, K.S. (1989). *Psychometric properties the Yarmouk Test Anxiety Inventory*. In R. Schwarzer, H.M. & Spilberger, C.D. (Eds), *Advances in Test Anxiety Research* (Vol.6, PP.263-278). Lisse, Netherlands: Swets & Zeitlinger.
- Alpert, R. & Haber ,R.N. (1969). Anxiety in academic achievement situations. *Journal of Abnormal and Social psychology*, Vol.61, PP.207-215.
- Arkin, R.M. & Hagtvet, C. (1984). Test anxiety: task difficulty and diagnosticity. In R. Schwarzer, H.M. Van Der Ploeg, and C.D. Spielberger (Eds), *Advances in Test Anxiety Research*, 3. Hillsdale , NJ: Erlbaum.
- Bandalos, D.L. & Yates, K. (1995). Effects of math self-concept, perceived self- efficacy , and attributions for failure and success on test anxiety. *Journal of Educational Psychology*, Vol.87(4), PP.611-623
- Bandura, A.(1982). Self - efficacy mechanism in human agency. *American Psychology*. Vol.37, PP.122-147
- Benson, J., Bandalos, D.L. & Hutchinson, S. (1994). Modeling test anxiety among mals and femals. *Anxiety, Stress, and Coping*, Vol.7, PP.137-148.
- Beidel, D.C., Hughes. S. & Turner, M.W. (1993). Test anxiety in African American school children. *School Psychology Quarterly*, Vol.8(2), PP.140-152.
- Deman, A.F., Hall, V. & Stout, D. (1991). Neurotic nucleus and test anxiety. *The Journal of Psychology*, Vol.125(6), PP.671-675.
- El-Zahhar, N. & Hocevar, D. (1991). Cultural and sexual differences in test anxiety, trait anxiety and arousability. *Journal of Cross- Cultural Psychology*, Vol.22(2). PP.228-249.

- Feather , N.T. & Volkmer, R.R. (1990). Task preference in relation to achievement striving and impatienc-irritability components of type A behavior. *Australian Journal of Psychology* (in press).
- Ferrando , P. & Varea , M. (1999). A psychometric study of the Test Anxiety Scale for children in a Spanish sample. *Personality and Individual Differences*, Vol.27(1), PP.37-44
- Guida, F.V. & Ludlow, L.H. (1989). A cross-cultural study of test anxiety. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, Vol.20, PP.178-190.
- Hill, K.T. (1984). Research on motivation in education, Vol.1, PP.245-247. New York : *Academic Press*.
- Kivimaki, M. (1995). Test anxiety, below- capacity performance, and poor test performance: Intra- subject approach with violin students. *Personality and Individual Differences*, Vol.18(1), PP.47-55.
- McRenolds, R.A., Morris, R.J. & kratochwill, T.R. (1983). In J.N. Hughes & R.J. Hall (Eds), *Cognitive-Behavioral Approaches in Educational Setting*. New York : Guilfo0rd Press.
- Maria , F. & Nuovo, S. (1990). Gender differences in social and test anxiety. *Personality Individual Differences*, Vol.11(5), pp.525-530.
- Morris, L.W. & Liebert, R.M. (1969). Effects of anxiety on timed and untimed intelligence tests. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, Vol.33, PP.240-244.
- Mwamwenda, T. (1993). Age and test anxiety among African university students. *Perceptual and Motor Skills*, Vol.76, PP.564.
- Nowici, S. & Strickland, B.R. (1973). A Locus of Control Scale for Children . *Journal of Consulting and Psychology*, Vol.40, PP.148-154.
- Oner, N. & Kaymak, D.A. (1987). *The transliteral equivalence and the reliability of the Turkish TAI*. In R. Schwarzer, H.M. Van Der Ploeg, & Spielberger, C.D. (Eds), *Advances in Test Anxiety Research* (Vol.6, PP.263-278). Lisse, Netherlands: Swets & Zeitlinger.
- Raven, J.C, Court, J.H. & Raven, J.(1992). *Raven,s progressive matrices and vocabulary scales*. Section 3 . New York: SUNY Press.
- Rocklin, T. & Ren-Min, Y. (1989). *Development and adaptation of the Chinese Test Anxiety Inventory: A research note*. In R. Schwarzer, H.M. & Spielberger, C.D. (Eds), *Advances in Test Anxiety Research* (Vol.3, PP.245-251). Lisse, Netherlands: Swets & Zeitlinger.
- Rotter, J.B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological Monographs*, Vol.80, PP.1-28.

- Sarason, I.G. (1980). Introduction to the study of test anxiety. In Sarason, I. G. (Ed.), *Test Anxiety: Theory, Research, and Applications* (pp:3-14). New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Sarason, I.G. (1975). Anxiety and self- preoccupation. In I.G. Sarason & C.D. Spielberger (eds.), *Stress and Anxiety* (Vol.2). New York: Hemisphere/Hastead.
- Schwarzer, C. & Kim, M. (1984). *Adaptation of the Korean form of the Test Anxiety Inventory: A research note*. In H. M. Van Der Ploeg, R. Schwarzer, H.M. & Spilberger, C.D. (Eds), *Advances in Test Anxiety Research*(Vol.3, PP.277-282). Lisse, Netherlands: Swets & Zeitlinger.
- Sharma, S., Sud, A. & Spielberger, C.D (1983). *Development of the Hindi form of the Test Anxiety Inventory: A research note*. In H.M. Van Der Ploeg, R. Schwarzer, H.M. & Speilberger, C.D. (Eds), *Advances in Test Anxiety Research* (Vol.2, PP.183-189). Lisse, Netherlands: Swets & Zeitlinger.
- Schunk, D.H.(1991). Self-efficacy and academic motivation. *Educational Psychologist*, Vol.26(3&4), PP.207-231.
- Seherer, M. & Adams , C.H. (1983). Construct validation of the Self-Efficacy Scale. *Psychological Reports*, Vol.53, PP.899-902
- Speilberger, C.D. (1980). *Preliminary professional manual for the Test Anxiety Inventory*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologist Press.
- Spielberger. C.D. (1995). *book: Test anxiety: Theory, assessment and treatment*. Taylord Francis Washangton, DC, US; XV.
- Zeidner, M. (1992). How do high school and college students cope with test situations? *British Journal of Educational Psychology*, Vol.66, PP.115-128.

دریافت مقاله: ۸۰/۷/۲۷

دریافت مقاله تجدیدنظر شده: ۸۰/۱۰/۱۶

پذیرش مقاله: ۸۰/۱۲/۱۳